

O‘ZBEKISTON IQTISODIY TARAQQIYOTIDA SOLIQ TIZIMINING O‘RNI

Hamdamov Jahongir G‘ayratjon o‘g‘li

Farg‘ona Politexnika Instituti talabasi

Ilmiy rahbar: **Uzganbayeva Dilnoza Toxtasinovna**

Farg‘ona politexnika instituti assistenti

Email: dilnoza.uzganbayeva@ferpi.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola O‘zbekistonda iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirishda soliq tizimining muhim rolini o‘rganadi. Soliq tizimining daromad olish, investitsiyalarni rag‘batlantirish va o‘sishni ta‘minlashdagi samaradorligi mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy muhit nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Soliq siyosatining turli tarmoqlar va umumiy iqtisodiyotga ta‘sirini o‘rganish orqali ushbu tadqiqot yaxshi ishlab chiqilgan soliq tizimi O‘zbekistonda barqaror rivojlanish va farovonlikka qanday hissa qo‘shishi haqida tushuncha berishdan iborat.

Kalit so‘zlar: Soliq tizimi, iqtisodiyot, soliq to‘lovchilar, moliya, hukumat, korxonalar, rag‘batlantirish.

РОЛЬ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: В данной статье рассматривается важная роль налоговой системы в содействии экономическому развитию Узбекистана. Анализируется эффективность налоговой системы в формировании доходов, стимулировании инвестиций и обеспечении роста с точки зрения социально-экономической среды в стране. Изучая влияние налоговой политики на различные сектора и экономику в целом, данное исследование направлено на то, чтобы дать представление о том, как хорошо продуманная налоговая система способствует устойчивому развитию и процветанию в Узбекистане.

Ключевые слова: Налоговая система, экономика, налогоплательщики, финансы, государство, предприятие, стимул.

THE ROLE OF THE TAX SYSTEM IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN

Abstract: This article examines the important role of the tax system in promoting economic development in Uzbekistan. The effectiveness of the tax system in generating income, stimulating investment and ensuring growth is analyzed from

the point of view of the socio-economic environment in the country. By examining the impact of tax policy on various sectors and the overall economy, this study aims to provide insight into how a well-designed tax system contributes to sustainable development and prosperity in Uzbekistan.

Key words: Tax system, economy, taxpayers, finance, government, enterprise, incentive.

Kirish

O‘zbekiston, ko‘plab davlatlar singari, davlat xizmatlari, infratuzilma va ijtimoiy dasturlarni moliyalashda ko‘p jihatdan soliq tizimiga tayanadi. Soliq siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish iqtisodiy faoliyat, investitsiya qarorlari va umumiy o‘shishga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Kuchli soliq tizimining muhimligini e‘tirof etgan holda, ushbu tadqiqot O‘zbekistonda soliqqa tortish va iqtisodiy rivojlanish o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni o‘rganadi. Iqtisodiy o‘shish va rivojlanishni rag‘batlantirish uchun hukumatlar ijtimoiy dasturlar va davlat investitsiyalarini moliyalashtirishning barqaror manbalariga muhtoj. Sog‘liqni saqlash, ta‘lim, infratuzilma va boshqa xizmatlarni ko‘rsatadigan dasturlar farovon, funktsional va tartibli jamiyatning umumiy maqsadiga erishish uchun muhimdir. Ular hukumatlardan daromadlarni oshirishni talab qiladilar.

Asosiy qism

Soliq nafaqat davlat tovarlari va xizmatlari uchun haq to‘laydi balki u fuqarolar va iqtisodiyot o‘rtasidagi ijtimoiy shartnomaning asosiy tarkibiy qismidir. Soliqlarning qanday ko‘tarilishi va sarflanishi hukumatning qonuniyligini aniqlashi mumkin. Hukumatlarni javobgarlikka tortish soliq tushumlarini samarali boshqarishni va kengroq aytganda, davlat moliyasini yaxshi boshqarishni rag‘batlantiradi.[1]

O‘zbekistonning soliq siyosati mamlakatning iqtisodiy manzarasini shakllantirish, o‘shish sur‘atlarini rag‘batlantirish va sarmoyalarni jalb etishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekistonning soliq tizimi davlat xizmatlari va infratuzilmani rivojlantirishni moliyalashtirish uchun daromad olish bilan birga, korxonalar va jismoniy shaxslar uchun barqaror va bashorat qilinadigan asosni ta‘minlashga mo‘ljallangan. O‘zbekiston hukumati soliq yukining adolatli va adolatli taqsimlanishini ta‘minlash maqsadida daromad, foyda, mulk va boshqa soliqqa tortiladigan faoliyat turlari bo‘yicha soliq stavkalarini belgilaydi. Bundan tashqari, O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanish uchun muhim deb hisoblangan muayyan tarmoqlar, hududlar yoki faoliyatni rag‘batlantirish maqsadida soliq imtiyozlari, imtiyozlar yoki ta‘tillar taklif qilishi mumkin. O‘zbekiston soliq ma‘muriyati soliqlarni yig‘ish, ularga rioya etilishini ta‘minlash va soliq qonunlari va qoidalarini boshqarish uchun javobgardir. Soliq ma‘muriyatchiligi jarayonlarini soddalashtirish, shaffoflikni

oshirish, soliq to‘lashdan bo‘yin tovlashni kamaytirishga qaratilgan sa’y-harakatlar samarali va samarali soliq tizimini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Jismoniy shaxslar va xo‘jalik yurituvchi subyektlar o‘rtasida soliq qonunchiligini ta‘minlash O‘zbekiston soliq organlarining ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi. Soliqlarni elektron shaklda topshirish, hisobot berish talablari, tekshiruvlar va qonunbuzarliklar uchun jarimalar kabi chora-tadbirlar soliq tizimining yaxlitligini ta‘minlashga va soliq to‘lashdan bo‘yin tovlashning oldini olishga yordam beradi. O‘zbekiston soliq siyosatini samaradorlikni oshirish, tartiblarni soddalashtirish va ilg‘or xalqaro tajribaga moslashtirishga qaratilgan islohotlar orqali davriy ravishda qayta ko‘rib chiqishi va yangilashi mumkin. Soliq islohoti tashabbuslari biznes muhitini yaxshilash, investitsiyalarni va iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantirishi mumkin. [2]

Soliq har qanday davlatning, jumladan, O‘zbekistonning iqtisodiyotini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Yaxshi tuzilgan soliq tizimi nafaqat hukumatga daromad keltiradi, balki iqtisodiy o‘shish, ijtimoiy farovonlik va siyosiy barqarorlikka ham ta‘sir qiladi. O‘zbekiston misolida soliq tizimi iqtisodiy rivojlanish va barqaror o‘shishni ta‘minlashda muhim omil bo‘ldi.

T/R	Soliq to‘lovchilar	Soliq miqdori
1	“Navoiy kon-metallurgiya kombinati” AJ	22,9 trln so‘m
2	“Olmaliq kon-metallurgiya kombinati” AJ	7,8 trln so‘m
3	“O‘zbekneftgaz” AJ	4,3 trln so‘m
4	«Navoiyuran» DK	2,6 trln so‘m
5	“Uzgaztrade” AJ	2,6 trln so‘m
6	“Hududgazta‘minot” AJ	2,4 trln so‘m
7	“UzAuto Motors” AJ	1,5 trln so‘m
8	“Issiqlik elektr stansiyalari” AJ	1,4 trln so‘m
9	“Hududiy elektr tarmoqlari” AJ	1,2 trln so‘m
10	“O‘zavtosanoat”	1,1 trln so‘m

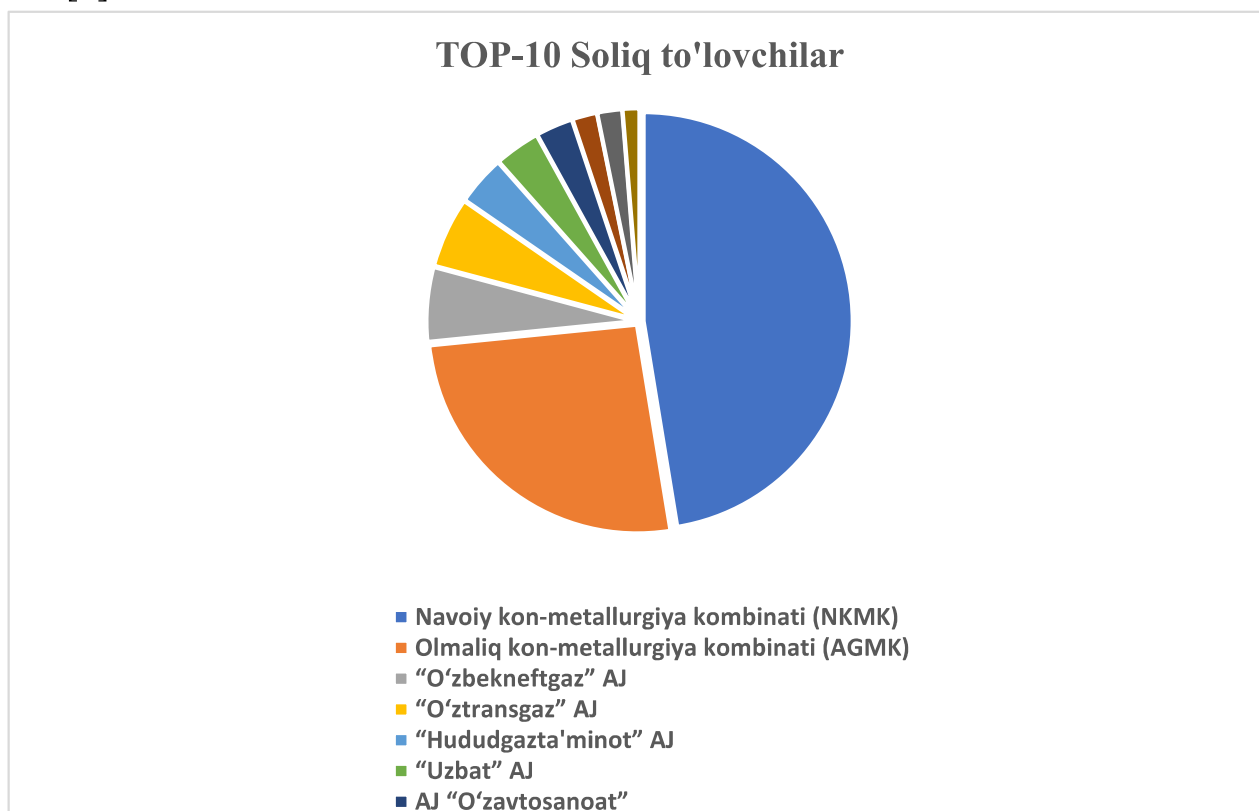
1-jadval

Eng yirik 10 ta soliq to‘lovchilar ro‘yxati (2023)

Ushbu jadvalda ko‘rinib turibdi O‘zbekistonning soliq tizimidagi asosiy ulush 2 yirik kon-metallurgiya kombinati hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Ushbu ro‘yxatning o‘ntaligini biz tanqid qiladigan “O‘zavtosanoat” yakunlab bermoqda. O‘zbekistonda yirik soliq to‘lovchilar soni 1631 tani tashkil etadi. 2023 yilning 11 oyi davomida ular tomonidan 87,4 trln so‘m soliq tushumlari amalga oshirilgan. Bu haqda Soliq qo‘mitasi xabar berdi. Shundan, 47,3 trln so‘mi davlat ulushi mavjud Top-10 ta yirik soliq to‘lovchi hissasiga to‘g‘i kelgan. ¹ Soliq to‘lovchi korxonalar har qanday davlatning, jumladan, O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi rol

¹ <https://kun.uz/news/2023/12/14/eng-yirik-20-ta-soliq-tolovchilar-royxati-elonqilindi?q=%2Fuz%2Fnews%2F2023%2F12%2F14%2Feng-yirik-20-ta-soliq-tolovchilar-royxati-elon-qilindi>

o‘ynaydi. Ularning soliq to‘lovlari orqali o‘tkazgan badallari nafaqat davlat xizmatlari va infratuzilmani moliyalashtirish uchun zarur bo‘lgan daromadlarni ta‘minlabgina qolmay, balki biznes sektoridagi iqtisodiy faollik va muvofiqlik darajasini ham aks ettiradi. O‘zbekistonda eng ko‘p soliq to‘lovchi korxonalarni aniqlash rivojlanayotgan va davlatga salmoqli moliyaviy hissa qo‘shayotgan soha va kompaniyalarga oydinlik kiritishi mumkin. Ushbu soliq to‘lovchi korxonalar ko‘pincha konchilik, ishlab chiqarish, chakana savdo va xizmat ko‘rsatish kabi iqtisodiyotning asosiy tarmoqlarini ifodalaydi. Bundan tashqari, soliqqa rioya qilishni birinchi o‘ringa qo‘ygan korxonalar yaxshi boshqaruv amaliyoti, moliyaviy barqarorlik va mamlakatni rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash majburiyatini namoyish etadi.[3]

1-diagramma

Iqtisodiyot va moliya vazirligi O‘zbekistondagi eng yirik 10 ta soliq to‘lovchilari jami soliq tushumining 35 foizigacha ulushga egalik qilmoqda deya xabar berdi. Ushbu korxonalarni tan olish va qo‘llab-quvvatlash barcha manfaatdor tomonlarga foyda keltiradigan kuchli va barqaror iqtisodiyotni qurish uchun muhim ahamiyatga ega. Soliq qoidalariga rioya qilish muhimligini tan olish va mas‘uliyatli korporativ fuqarolikning ijobiy ta‘sirini ta‘kidlash orqali O‘zbekiston farovon va inklyuziv kelajakka yo‘l ochishi mumkin.

Zamonaviy iqtisodiyotda soliqni tartibga solish eng muhim moliyaviy vositalardan biri, shuningdek, iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning

tarkibiy qismidir. Zamonaviy iqtisodiyotda soliqni tartibga solishning roli sezilarli darajada oshdi, o‘zgardi va murakkablashdi.[4]

Iqtisodiy rivojlanishda soliq tizimining ahamiyati:

❖ Soliq tizimining asosiy funksiyalaridan biri bu davlat daromadlarini shakllantirishdir. O‘zbekistonda soliq tushumlari davlat xizmatlarini, infratuzilmani rivojlantirish va ijtimoiy ta‘minot dasturlarini moliyalashtirishga katta hissa qo‘shadi. Ushbu daromad hukumat uchun iqtisodiyotning muhim tarmoqlariga sarmoya kiritish va uzoq muddatli barqaror o‘shishni ta‘minlash uchun zarurdir.

❖ Yaxshi ishlab chiqilgan soliq tizimi korxonalar yoki jismoniy shaxslarga soliq imtiyozlari, kreditlar berish orqali investitsiyalar va innovatsiyalarni rag‘batlantirishi mumkin. Tadbirkorlik va bunyodkorlikni rag‘batlantiradigan soliq siyosatini amalga oshirish orqali O‘zbekiston ko‘proq sarmoya jalb qilishi, iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishi va texnologik yutuqlarni qo‘llab-quvvatlashi mumkin.

❖ Soliq tushumlari hisobidan moliyalashtiriladigan progressiv soliqqa tortish va ijtimoiy ta‘minot dasturlari orqali O‘zbekiston daromadlar tengsizligini bartaraf etishi va ijtimoiy hamjihatlikni rag‘batlantirishi mumkin. Soliq tizimi orqali boylikni qayta taqsimlash orqali hukumat kam ta‘minlanganlarni qo‘llab-quvvatlashi, zarur xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ta‘minlashi va fuqarolarning umumiy turmush darajasini yaxshilashi mumkin.

❖ Shaffof va adolatli soliq tizimi soliq to‘lovchilar o‘rtasida qonunchilikka rioya qilishga yordam beradi va javobgarlik madaniyatini oshiradi. Barcha fuqarolar va xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning soliqlarni adolatli to‘lashini ta‘minlash orqali O‘zbekiston fiskal intizomni saqlashi, korrupsiyani kamaytirishi va iqtisodiy o‘shish uchun teng sharoit yaratishi mumkin.

❖ Iqtisodiyotni rivojlantirishda soliq tizimining hal qiluvchi rolga qaramay, O‘zbekiston soliq to‘lashdan bo‘yin tovlash, norasmiy iqtisodiyot va eskirgan soliq qonunchiligi kabi muammolarga duch kelmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish hukumatga soliq tizimini isloh qilish, samaradorlikni oshirish, investorlar va tadbirkorlar uchun qulayroq biznes muhitini yaratish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda soliq tizimi iqtisodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynaydi. Samarali soliq siyosati davlat daromadlarining oshishiga, biznes ishonchining va investitsion muhitning yaxshilanishiga olib keldi. Soliq tartib-taomillarini soddalashtirish, ma‘muriy yuklarni kamaytirish va qonun hujjatlariga rioya qilishni rag‘batlantirish orqali soliq tizimi tadbirkorlik uchun yanada qulay muhit yaratilishiga hissa qo‘shdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, ushbu maqola O‘zbekistonda iqtisodiy rivojlanishni ta‘minlashda soliq tizimining fundamental ahamiyatini va o‘rnini tushuntirib beradi. Muvozanatli va progressiv soliq rejimini saqlab qolish orqali

hukumat xususiy sektor o‘shini rag‘batlantirish bilan birga barqaror daromad oqimlarini ta‘minlashi mumkin. Soliq tizimining O‘zbekistonda uzoq muddatli iqtisodiy farovonlikka qo‘shadigan hissasini yanada kuchaytirish uchun siyosatni isloh qilish, salohiyatni oshirish tashabbuslari va manfaatdor tomonlarni jalb qilish bo‘yicha tavsiyalar taklif etiladi. Soliq tizimi O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. O‘zbekiston soliq siyosatini isloh qilish va kuchaytirish orqali daromadlar ko‘payishi, investitsiyalarni jalb qilishi, daromadlar tengsizligini kamaytirishi va barqaror o‘shini ta‘minlashi mumkin. Barcha fuqarolar manfaatli farovon va inklyuziv iqtisodni barpo etish uchun yaxshi ishlaydigan soliq tizimi muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Begmatova, S. (2023). SOLIQ TIZIMINI MAMLAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDAGI O‘RNI VA SOLIQQA TORTISH TIZIMIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR. Евразийский журнал технологий и инноваций, 1(1), 90-93.
2. Mirjamolovna, O. G. (2023). SOLIQ TIZIMI TARAQQIYOTIDA SOLIQ RAQOBATI VA HAMKORLIK, SOLIQLARDAN QOCHISH VA SOLIQ BAZASI YANGI REZARVLARI MASALALARI KOMPLEKS IJROSINI TA‘MINLASH. PEDAGOG, 6(6), 405-417.
3. Shukurov, Z. (2022, October). RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MAMURIYATCHILIGINI TUBDAN TAKOMILLASHTIRISH, SOLIQLAR VA BOSHQA MAJBURIY TOLOVLARNING YIGILUVCHANLIGINI OSHIRISH YOLLARI. In Международная конференция академических наук (Vol. 1, No. 29, pp. 109-113).
4. Axrorjon o‘g‘li, IA, & Nurali o‘g‘li, AJ (2024). DAVLAT BYUDJETINING ILMIY TADQIQOTLARGA AJRATAYOTGAN MABLAG ‘LARI TAHLILI: XORIJ VA MILLIY TAJRIBA. TADQIQOTLAR. UZ, 33 (1), 186-193.
5. Toxtasinovna, U. D. (2022). Реал сектор тармоқларида кластерларни ташкил этиш ва уларнинг хусусиятлари. *World scientific research journal*, 3(1), 64-70.
6. Uzganbayeva, Dilnoza To‘xtasinovna направления развития плодоовощных кластеров в узбекистане // nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali. 2023. №1.